

STX

STUDENTEREKSAMEN

**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

SAMFUNDSFAG A

2. del

Udleveres efter 40 minutter

Torsdag den 25. maj 2023
Kl. 9.00-15.00

Oprustning eller nedsmeltning?

Opgavernes spørgsmål *med* bilag.

Dette opgavesæt består af en fællesdel og tre delopgaver.
Fællesdelens to spørgsmål (1a og 1b) skal **begge** besvares.
Af de tre delopgaver (A, B og C) skal du vælge **én** til besvarelse.

Ved bedømmelsen af besvarelsen vejer alle 3 spørgsmål (spørgsmål 1, 2 og 3) lige meget.
Det betyder, at fællesdelen (samlet) vejer cirka 1/3 og delopgaven cirka 2/3.

NB.

Dette opgavesæt er udarbejdet før den 1. januar 2023.
Hvis du mener, at udviklingen siden da påvirker problemstillingerne, kan du inddrage aktuelle synspunkter og vurderinger i din besvarelse.

Fællesdel

Besvarelsene af opgaverne 1a og 1b må samlet maksimalt fylde 700 ord.

1a. Hvad kan der af tabel 1 udledes om sammenhængen mellem vækst i BNP og vækst i militære udgifter i perioden 2010-2021?

Besvarelsen skal understøttes af et diagram med en lineær regression, der viser sammenhængen mellem vækst i BNP og vækst i militære udgifter i perioden 2010-2021.

Du skal i besvarelsen anvende viden om magt i international politik.

Tabel 1. Vækst i BNP og vækst i militære udgifter. 2010-2021. Procent.

Land	Vækst i BNP	Vækst i militære udgifter
Australien	28,3	34,9
Brasilien	7,4	-6,5
Danmark	20,9	19,1
Frankrig	11,3	8,1
Indien	77,9	34,2
Indonesien	62,0	77,8
Kina	109,2	103,6
Marokko	36,5	59,4
Nigeria	34,4	68,9
Pakistan	52,7	64,1
Polen	42,2	62,1
Rusland	19,2	37,8
Storbritannien	16,7	-2,6
Tyrkiet	83,5	68,1
Tyskland	14,5	25,0
USA	24,1	-12,4

Kilde: World Bank og Sipri.org. 2022.

1b. Opstil tre hypoteser, der kan forklare de sammenhænge mellem alder, uddannelse og indkomst og holdning til forholdet mellem økonomisk vækst og miljø, der kommer til udtryk i tabel 2.

Hver hypotese skal understøttes af en faglig begrundelse.

Tabel 2. Danskernes holdning til forholdet mellem økonomisk vækst og miljø, fordelt på alder, uddannelse og indkomst. 2019. Procent.

	Helt eller delvist enig	Hverken enig eller uenig	Helt eller delvist uenig	Total
Alder				
18-25 år	21,4	23,4	55,2	100
26-35 år	21,3	24,0	54,7	100
36-45 år	27,3	25,4	47,3	100
46-55 år	25,2	25,9	48,9	100
56-65 år	26,4	22,5	51,1	100
66 år eller ældre	32,2	24,0	43,8	100
Højeste gennemførte uddannelse				
Grundskole	27,4	28,4	44,2	100
Erhvervsfaglig uddannelse	28,4	26,9	44,7	100
Kort videregående uddannelse (under 3 år)	32,2	25,5	42,3	100
Mellemlang videregående uddannelse (3-4 år)	24,4	22,1	53,5	100
Lang videregående uddannelse (5 år eller mere)	21,7	17,4	60,9	100
Personlig indkomst (før skat)				
0-199.999 kr.	23,5	23,3	53,2	100
200.000-399.999 kr.	27,6	24,2	48,2	100
400.000-599.999 kr.	26,9	22,4	50,7	100
600.000-799.999 kr.	31,2	20,3	48,5	100
800.000-999.999 kr.	32,5	22,0	45,5	100
1.000.000 kr. og derover	35,8	19,4	44,8	100

Note: 4.247 repræsentativt udvalgte respondenter har taget stilling til følgende udsagn: ”Den økonomiske vækst bør sikres gennem en udbygning af industrien, også selv om det kommer i strid med miljøinteresser”.

Kilde: Surveybanken. 2019.

Delopgave A: Danskernes klimaholdninger og klimaadfærd

2. Undersøg, hvorvidt de påstande om danskernes klimaholdninger og klimaadfærd, som fremsættes i bilag A1, kan understøttes af materialet i bilag A2 (figur 1, figur 2, tabel 1, figur 3 og tabel 2).

Undersøgelsen skal understøttes af relevante beregninger og et diagram ud fra de beregnede tal.

Du skal anvende viden om stat, marked og civilsamfund.

3. Diskutér fordele og ulemper ved at indføre en CO₂-afgift på danske virksomheder. Diskussionen skal tage udgangspunkt i videoklipet i bilag A3, og du skal anvende viden om økonomiske mål.

BILAG A1

Anna Fenger Schefte: ”Ekspertter til regeringen: Borgerne skal tænkes ind i klimapolitikken”.
Ugebrevet Mandag Morgen. 1.5.2022. Uddrag.

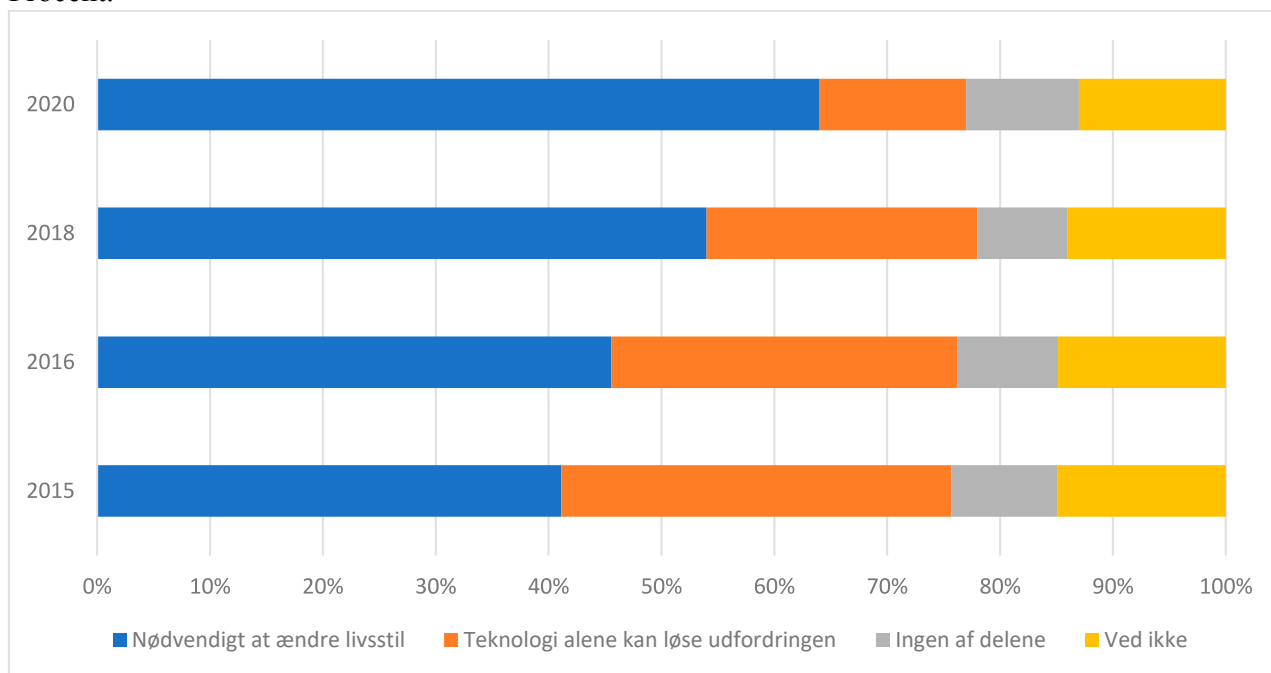
Forslag om CO₂-skat. Mere fjernvarme og mindre gas. Flere vindmøller og solceller.

Klimamærkning af fødevarer. Det er alt sammen nye klimaudspil fra regeringen, der på forskellig vis skal sætte fart under Danmarks CO₂-reduktioner.

Flere eksperter kritiserer dog regeringen for berøringsangst, når det kommer til, hvordan politikerne har tænkt sig at få danskerne til at ændre forbrug og adfærd for klimaets skyld. Når danskerne bliver spurgt, er der godt nok et flertal, som siger, at de vil ændre i adfærd og forbrug for klimaets skyld. Men mange undersøgelser og megen forskning viser også, at holdninger er én ting, adfærd noget helt andet. Vi danskere har trods voksende klimabekymring og ønsker om et mere klimavenligt liv stadig øget vores forbrug markant over de senere år. IPCC (FN's klimapanel) påpeger i denne forbindelse, at der i en omlægning af vores forbrugsmønstre ligger et betydeligt og “uudnyttet potentiale” i at nedbringe vores CO₂. Det drejer sig primært om, at vi stadig mangler at tage livtag med de tre famøse b'er – bøj, bil og bolig – men også om færre fly, færre ting fra Kina og mindre affald. IPCC påpeger, at der alene inden for de tre områder vil være et reduktionspotentiale på 3,9 ton per indbygger. ”Vi mangler stadig de direkte og målrettede adfærdstiltag, som er nødvendige for, at vi kan skabe de nødvendige klimareduktioner”, siger Bente Halkier, som er en af Danmarks førende forskere i klima og adfærd og medlem af regeringens uafhængige ekspertorgan, Klimarådet.

BILAG A2

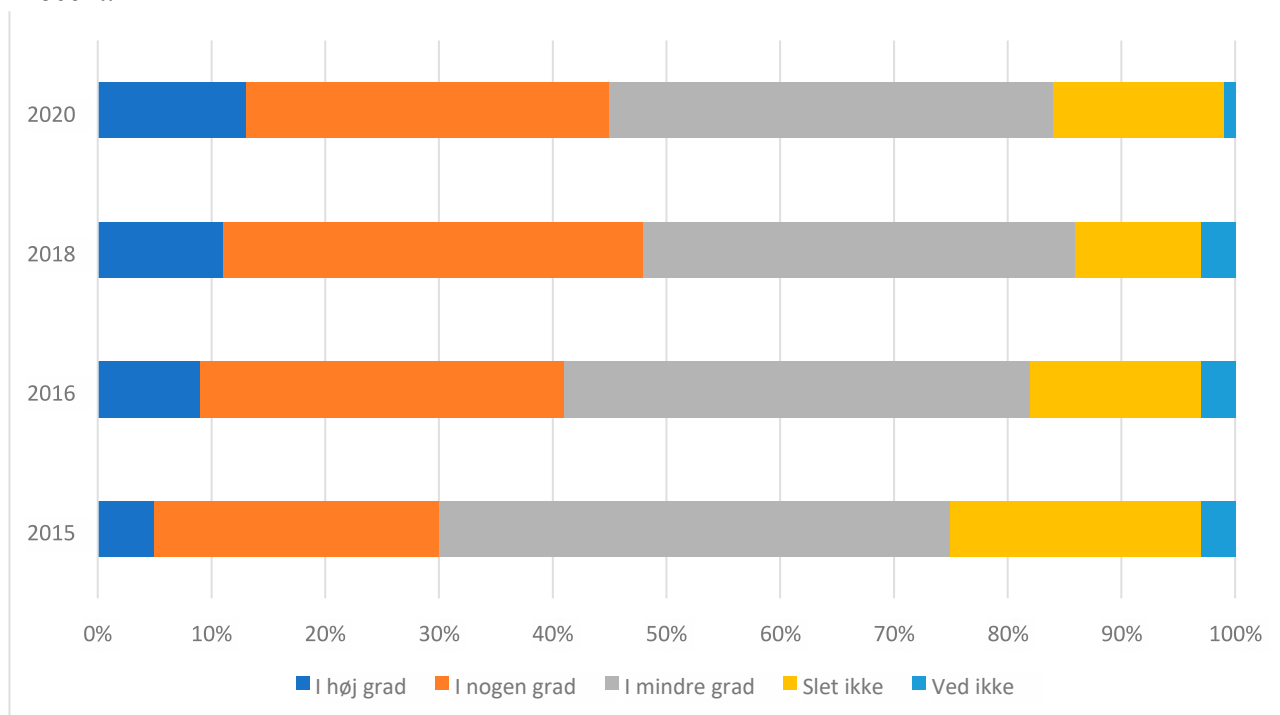
Figur 1. Nødvendigheden af at ændre livsstil for at løse klimaudfordringen. 2015-2020.
Procent.

Note: Ca. 1.000 repræsentativt udvalgte respondenter har i hvert af de fire angivne år svaret på følgende spørgsmål: ”Er det nødvendigt, at vi ændrer vores livsstil betydeligt, eller kan teknologi alene håndtere klimaudfordringen?”

Kilde: Concitos Klimabarometer. 2020.

Figur 2. Bekymring for klimaforandringernes skadevirkninger for én personligt. 2015-2020.
Procent.

Note: Ca. 1.000 repræsentativt udvalgte respondenter har i hvert af de fire angivne år svaret på følgende spørgsmål: ”Hvor bekymret er du for, at klimaforandringerne vil være til skade for dig personligt i din levetid?”

Kilde: Concitos Klimabarometer. 2020.

BILAG A2 (fortsat)

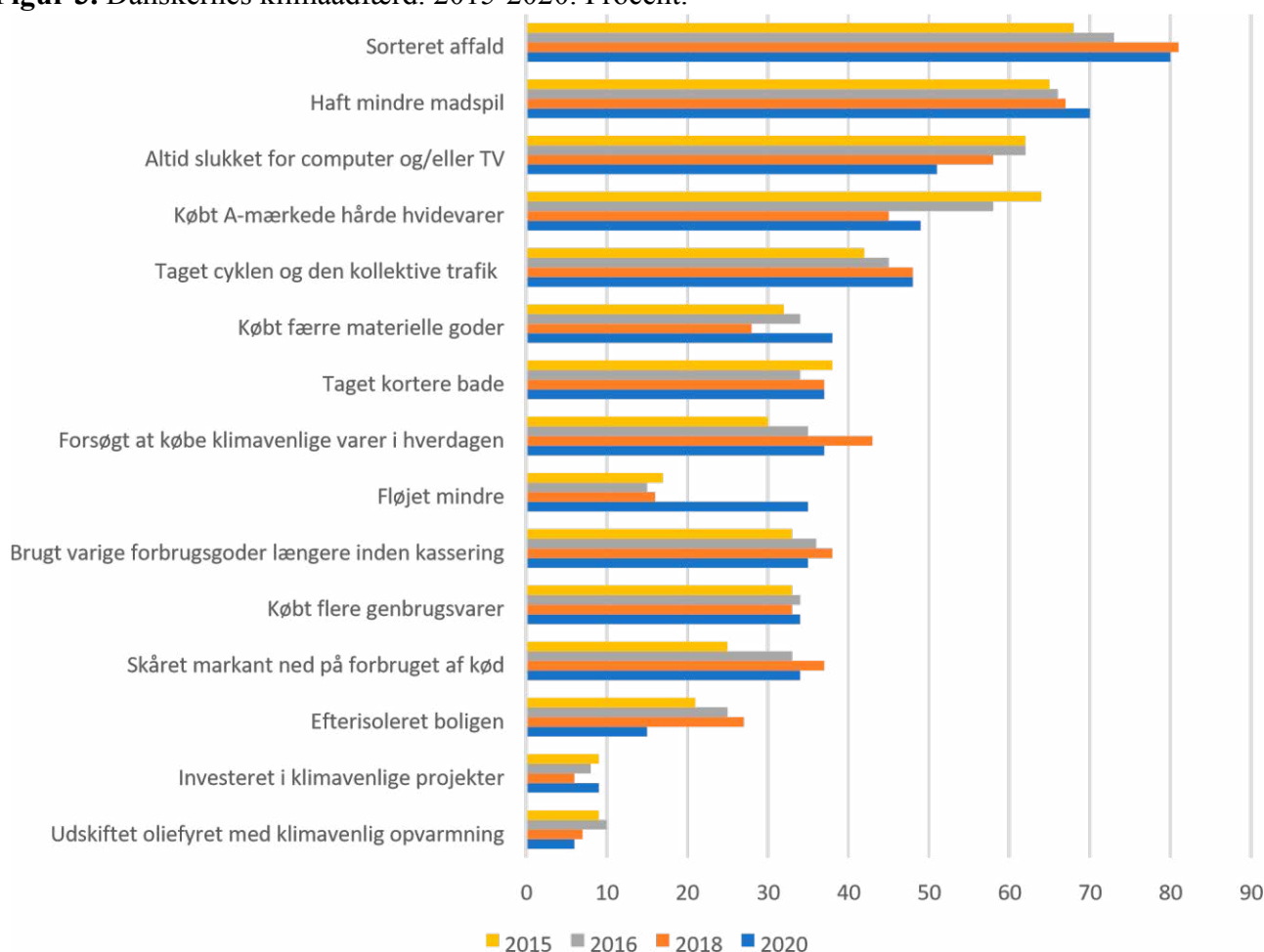
Tabel 1. Danskernes forbrug, fordelt på husstandsindkomst (før skat). 2015-2020. Faste priser. Kr.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gennemsnitshusstand	308.583	298.823	303.926	318.057	316.611	313.395
Under 250.000 kr.	153.632	150.659	155.889	162.273	163.874	155.589
250.000 – 449.999 kr.	225.727	223.623	223.903	220.372	219.140	217.360
450.000 - 699.999 kr.	309.652	296.231	301.662	305.969	298.065	282.424
700.000 - 999.999 kr.	375.460	374.754	374.583	390.250	377.887	379.549
1.000.000 kr. og derover	533.432	528.198	539.060	551.869	550.020	534.759

Note: Forbruget dækker husstandens samlede forbrug dvs. både faste udgifter (fx husleje og bil), og ikke-faste udgifter (fx ferier og forbrugsgoder).

Kilde: Statistikbanken. 2022.

Figur 3. Danskernes klimaadfærd. 2015-2020. Procent.

Note: Ca. 1.000 repræsentativt udvalgte respondenter har i hvert af de fire angivne år svaret på følgende spørgsmål: "Hvad har du gjort for at mindske udledningen af drivhusgasser?" Det har været muligt at krydse flere svar af. 2020 var et coronaår.

Kilde: Concitos Klimabarometer. 2020.

BILAG A2 (fortsat)

Tabel 2. Danskernes holdning til forskellige klimaspørgsmål, fordelt på husstandsindkomst. Andel ”helt enige” og ”delvist enige”. 2019. Procent.

	Der bør indføres klimaafgifter på flyrejser	Der bør indføres klimaafgifter på oksekød	Ligestyldt hvad vi gør for klimaet i Danmark, betyder det ikke noget i det store billede
Under 250.000 kr.	55,8	29,5	32,2
250.000 - 449.999 kr.	50,7	25,6	36,6
450.000 - 699.999 kr.	51,9	28,4	40,9
700.000 - 999.999 kr.	47,4	36,2	45,9
1.000.000 kr. og derover	35,7	15,5	52,1

Note: 5.174 repræsentativt udvalgte danskere er blevet spurgt om deres personlige indkomst (før skat) og har taget stilling til forskellige klimaspørgsmål. Kun andelen af ”helt enige” og delvist enige” er medtaget i tabellen og er lagt sammen til et tal.

Kilde: Surveybanken. 2019.

BILAG A3

TV2 Nord. ”Direktør utilfreds med ekstra afgift”.

19.3.2022

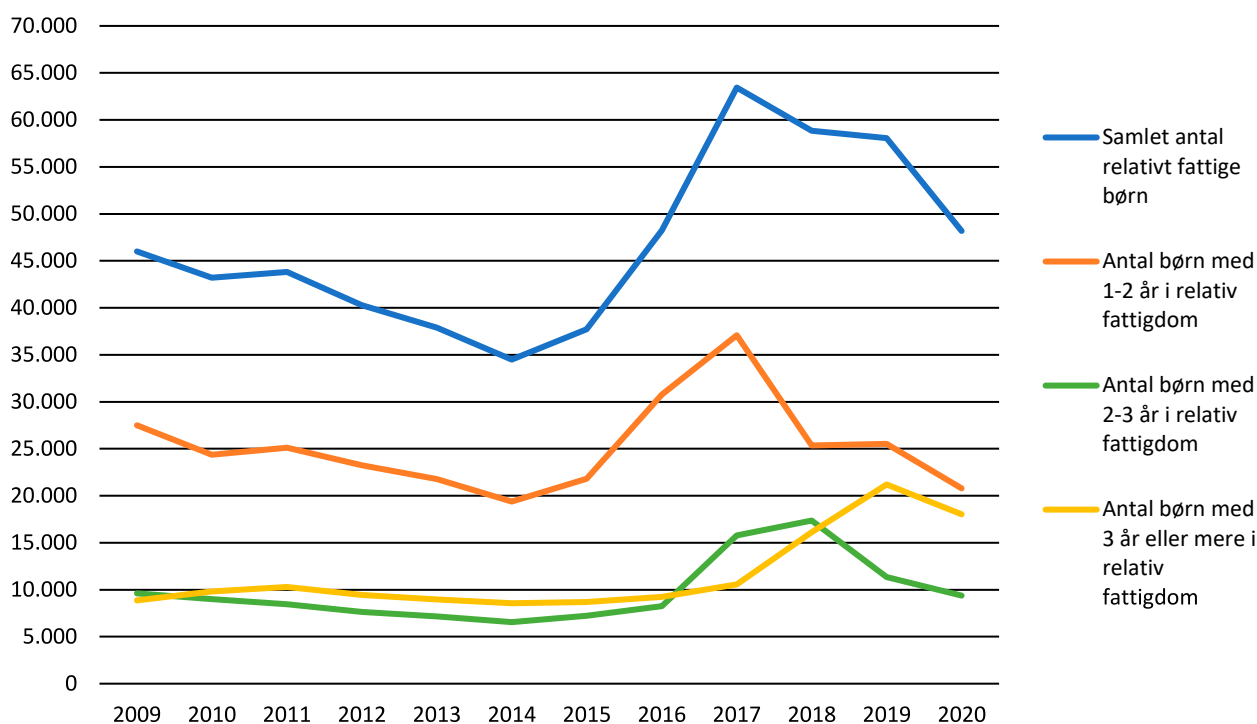

Delopgave B: Fattige børn i Danmark

- Undersøg, hvad der af bilag B1 (figur 1, figur 2, tabel 1 og tabel 2) og B2 kan udledes om udviklingen i antallet af fattige børn og deres opvækstvilkår. Du skal vurdere metodiske styrker og svagheder ved anvendelsen af bilag B1 og B2 til at undersøge udviklingen i antallet af fattige børn og deres opvækstvilkår.
- Diskutér fordele og ulemper ved liberalismens tilgang til at bekæmpe børnefattigdom. Diskussionen skal tage udgangspunkt i bilag B3, og du skal anvende viden om politiske ideologier.

BILAG B1

Figur 1. Antal børn i relativ fattigdom, fordelt på antal år i fattigdom. 2009-2020. Absolutte tal.

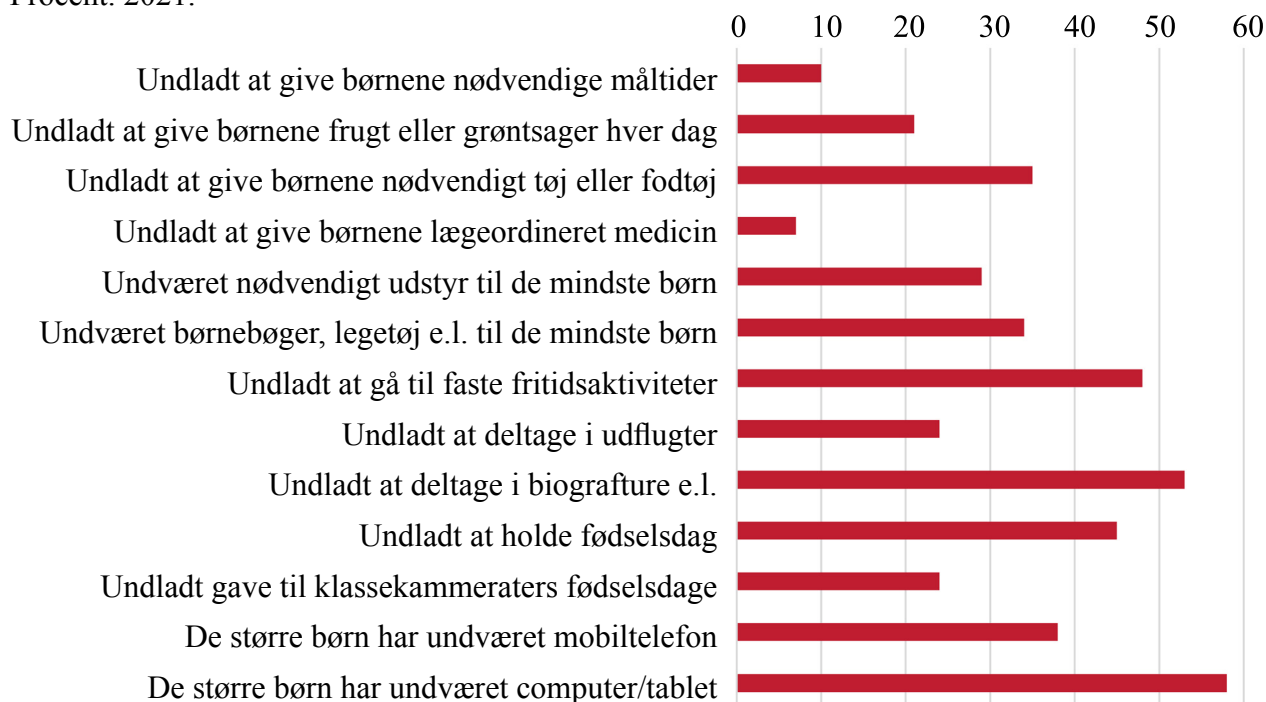
Note 1: Man defineres som relativt fattig, hvis man lever i en familie, der i løbet af ét år lever under den relative fattigdomsgrænse, dvs. at man har en indkomst, som er under halvdelen af medianindkomsten, og samtidig ikke har en formue i starten af året på mere end halvdelen af medianindkomsten. Figuren er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Note 2: Lars Løkke Rasmussens V-regering indførte i 2015 integrationsydelsen (særlig lav overførselsindkomst til indvandrere) og i 2016 det såkaldte kontanthjælpsloft (grænse for, hvor meget en familie samlet set kan få i offentlig støtte, fx i kontanthjælp og boligstøtte).

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. 2022.

BILAG B1 (fortsat)

Figur 2. Afsavn og manglende sociale deltagelsesmuligheder blandt børn i fattige familier. Procent. 2021.

Note: Figuren er baseret på en spørgeskemaundersøgelse blandt familier, der har modtaget det midlertidige børnetilskud i en periode på mindst seks måneder mellem januar 2020 og marts 2021. Det midlertidige børnetilskud udbetales til familier på forskellige ydelser inden for kontanthjælpssystemet og er målrettet børn fra 0-14 år i familier, der er berørt af kontanthjælpsloftet eller integrationsydelsen. I alt er 5.624 repræsentativt udvalgte personer blevet udtrukket til stikprøven, hvoraf 2.062 respondenter har leveret en fuld besvarelse af spørgeskemaet, svarende til 36,6 procent af stikprøven.

Kilde: VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd. 2022.

BILAG B1 (fortsat)

Tabel 1. Danske skoleelevers helbred, trivsel og sundhedsadfærd, fordelt på socialgruppe. 2018. Procent.

	Høj socialgruppe	Mellem socialgruppe	Lav socialgruppe
Andel, som har mavepine mindst én gang ugentligt	13	14	19
Andel, som er nervøs mindst én gang ugentligt	32	32	39
Andel, som er overvægtig	8	13	16
Andel, som er blevet mobbet mindst et par gange om måneden	4	5	7
Andel, som udfører hård fysisk aktivitet (motion, sport, træning eller bevægelse) mindst fire timer ugentligt i fritiden	50	42	33
Andel, som bruger mindst fire timer dagligt på at se film, tv-serier, YouTube-film eller underholdningsprogrammer på hverdage	18	20	25
Andel, som spiser grøntsager dagligt	55	45	33

Note 1: Eleverne er inddelt efter familiesocialgruppe, som er defineret af den højest placerede forældres socialgruppe. Høj socialgruppe er i undersøgelsen defineret som forældre, der fx har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Mellem socialgruppe er defineret som forældre i beskæftigelse på baggrund af fx en erhvervsfaglig uddannelse. I den lave socialgruppe har 70 pct. af børnene forældre med ufaglært arbejde, mens 30 pct. har forældre på overførselsindkomst. Børn i den lave socialgruppe er ikke nødvendigvis fattige, men de fattige børn er en del af denne socialgruppe.

Note 2: Tabellen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse sendt ud til elever på 5., 7. og 9. klassetrin i perioden fra februar til maj 2018. Der har været rettet henvendelse til 200 tilfældigt udvalgte skoler, hvoraf 45 har ønsket at deltage. Besvarelsen er sket i en time i skolen. Blandt eleverne på skolerne var svarprocenten på 85 procent, svarende til at 3.660 elever har deltaget i undersøgelsen.

Kilde: Skolebørnsundersøgelsen. SDU. 2019.

Tabel 2. Børn og unges vej gennem uddannelsessystemet, fordelt på opvækstvilkår. 2021. Procent.

	Børn, der ikke er født ind i fattigdom	Børn, der er født ind i fattigdom
Har klaret sig godt i den nationale test i læsning i 6. klasse	75	60
Har gennemført grundskolen efter 9. eller 10. klasse	91	85
Har gennemført en ungdomsuddannelse som 25-årige	82	70

Note: Der fødes årligt ca. 4.000 børn i familier, som lever under den relative fattigdomsgrænse. Se definition i noten til figur 1.

Børn, der er født ind i fattigdom, lever i gennemsnit i fattigdom i 2,8 år, inden de fylder 15 år.

Tabellen er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Kilde: Egmont Rapporten. 2021.

BILAG B2

Maple: ”En opvækst i økonomisk fattigdom”. 2021.

Uddrag fra interviews med børn og voksne fra familier, der lever under fattigdomsgrænsen.

Mathilde, mor: ”Man vil jo gerne have, at han kan få en MobilePay overførsel så han og hans kammerater kan gå ned på McDonalds og købe en cheeseburger. Fordi man vil jo gerne gøre det allerbedste for sine børn, man vil gerne være med til, at de får den her fællesskabsfølelse. Så når de andre går på McDonalds og skal mødes dernede, så står han ikke dernede og skal sige ’nej, jeg vil ikke have noget’. Ikke fordi han ikke vil have noget, men fordi han ikke har muligheden. I sidste weekend skrev jeg et opslag (på Facebook) for første gang. Jeg synes, at det er flovt – hjælp til brød, pålæg, pasta og kød. Så var jeg heldig, at min veninde kom med 2 plastikposer med kød og pålæg.”

Naja, 11 år: ”Jeg har nogle venner, som hver weekend tager på campingtur eller hver måned tager i Fårup Sommerland. For det kan vi jo ikke for eksempel, fordi det er også dyrt hele tiden at skulle noget. I min gamle klasse, der var det de fleste, som bare spillede computer, og der er mange af de spil, som de spiller, jeg ikke kan spille på en iPad. Eller de spiller på en PlayStation eller sådan noget, og det kan jeg ikke spille på min iPad. Til min fødselsdag, det var i marts, jeg ville gerne finde nogle ønsker, men jeg ville heller ikke have, at det skulle være alt, alt for dyrt, fordi jeg har ikke brug for, at det er så dyrt.”

Layla, 16 år: ”Når jeg får SU, så tror jeg gerne, jeg selv vil betale, fordi jeg ikke gider presse mine forældre så meget økonomisk. Fordi jeg synes i forvejen, at jeg bruger virkelig mange penge af deres, og jeg ved, at de har haft stram økonomi i lang tid på grund af deres pension. Mange andre folk, de kan arbejde sig til, hvis der er et eller andet, de har brug for, det kan mine forældre ikke. De kan bare sidde og vente. Men noget af det, der er sådan specielt ved, at jeg er vokset op uden rigtig at kunne kaste rundt med pengene, er, at jeg har lært meget bedre værdier end stort set alle andre. Så jeg har en masse værdier, der handler om medmenneskelighed og generelt det der med at være en god person og sørge for, at der er plads til andre mennesker end mig selv i den her verden, hvor andre folk er meget hurtigere til at være egoistiske.”

Note: Konsulentbureauet Maple har i undersøgelsen af en opvækst i økonomisk fattigdom afholdt semistrukturerede interviews af halvanden til to timers varighed med 28 familier, som lever under fattigdomsgrænsen. Der er talt med i alt 21 børn i alderen 8-17 år og 30 forældre. Alt efter hvad der har været muligt, er der talt med både børn og forældre sammen og hver for sig. Maples førsteprioritet har været, at børnene har følt sig trygge ved interviewet.

Kilde: Maple: ”En opvækst i økonomisk fattigdom” er udarbejdet til brug for Egmont Rapporten 2021.

BILAG B3

Alex Vanopslagh: ”Tre sandheder om fattigdom og kontanthjælp”.

Liberalalliance.dk. 2.6.2021. Uddrag.

Alex Vanopslagh er formand for Liberal Alliance.

De røde støttepartier pisker en hysterisk stemning op om, at fattigdom, i særdeleshed børnefattigdom, skulle være et kæmpe problem i Danmark. Og at løsningen selvfølgelig er højere offentlige ydelser. Jeg bliver derfor nødt til at slå tre sandheder fast, som punkterer venstrefløjens myter: Vi har ikke økonomisk fattigdom i Danmark. Det er fuldstændig omsonst at påstå noget andet. Begrebet relativ fattigdom er et vrøvlbegreb. Det betyder, at desto mere rigt og velstående Danmark bliver, desto flere fattige vil vi have. Du bliver ikke fattigere af, at andre bliver rigere. Når det kommer til ”børnefattigdom”, er det største problem, at forældrene bruger pengene forkert, ikke at de ikke har nok penge. Nej, det er ingen økonomisk fest at være på kontanthjælp, men det gør det jo bare endnu vigtigere at prioritere i sine udgifter.

Den egentlige fattigdom er den fattigdom, hvor man mister troen på sig selv og har været udenfor arbejdsmarkedet i mange år. Det er det, jeg tidligere har kaldt for åndelig fattigdom. Venstrefløjen har stirret sig blind på pengene alene. De er fuldstændig blinde for, at man simpelthen ikke hjælper mennesker, der har mistet troen på sig selv, ved at give dem flere penge.

Hvad er så vejen frem? Det er at sikre en pæn forskel på et lavtlønnet job og kontanthjælp.

Bekæmp ”børnefattigdom” ved at få flere i arbejde. Den bedste måde at bryde social arv er ved at have gode rollemodeller – eksempelvis forældre der går på arbejde.

Delopgave C: Fremtidens verdensorden

2. Sammenlign de syn på den liberale verdensorden nu og i fremtiden, som kommer til udtryk i bilag C1, C2 og C3.
I sammenligningen skal du anvende teorier om international politik.
3. Du er politisk rådgiver for den danske udenrigsminister Lars Løkke Rasmussen (M).
Skriv et notat, der sætter Lars Løkke Rasmussen i stand til at udforme en strategi for, hvordan Danmark som småstat skal agere i forhold til Rusland.
Notatet skal tage udgangspunkt i bilag C4, og du skal anvende viden om mål og muligheder i dansk udenrigspolitik.

BILAG C1

Francis Fukuyama: ”Putin fører krig mod den liberale orden” og ”Ukraine-krigen kan redde liberalismen”.

Kristeligt Dagblad. 10.3.2022. Berlingske. 2.4.2022. Uddrag.

Francis Fukuyama er amerikansk politisk tænker og professor ved Stanford University.

Den nuværende krise har vist, at vi ikke kan tage den eksisterende liberale verdensorden for givet. Den er noget, vi hele tiden må kæmpe for, og som vil forsvinde i det øjeblik, vi sænker paraderne. De problemer, den liberale verden står over for i dag, begyndte ikke og ender ikke med Putin, og der venter os meget store udfordringer, selv hvis det lykkes at bremse ham i Ukraine.

Liberalismen har været under angreb et stykke tid nu, både fra højre og fra venstre. Nedgangen skyldes ikke kun opkomsten af autoritære magter som Rusland og Kina, men også en vending mod populisme, illiberalisme¹ og nationalisme i mangeårige liberale demokratier som USA og Indien. Det er derfor, den nuværende krig i Ukraine angår os alle. Den uprovokerede russiske aggression og bombardering af de fredelige ukrainske byer Kyiv og Kharkiv har på mest levende vis mindet folk om det illiberale diktators konsekvenser.

Vores liberale demokratier er blevet meget magelige over de sidste 30 år. Efter Sovjetunionens fald havde vi en lang periode med fred og velstand. Især yngre mennesker, som voksede op i den verden, hvor de hverken har oplevet det 20. århundredes voldelige konflikter eller et kommunistregimes diktatur, begyndte at tage det liberale demokrati for givet. De gik ud fra, at det bare var sådan, verden var, og det kunne ingen true. Derfor har de ikke været villige til aktivt at forsvare demokratiet, hvor det har været truet. Det er en af grundene til, at Putin troede, han kunne slippe afsted med denne invasion: Fordi han tænkte, at USA internt er meget splittet, og at Europa ikke rigtigt tror på noget som helst længere.

En af de gode ting, der er sket, er det sammenhold, som er kommet til udtryk i NATO-alliancen. Stik imod Putins planer står NATO stærkere end nogen sinde, mens Finland og Sverige overvejer medlemskab.² Den mest bemærkelsesværdige forandring er sket i Tyskland, som tidligere har været Ruslands vigtigste ven i Europa. Med sin meddelelse om en fordobling af det tyske forsvarsbudget og viljen til at levere våben til Ukraine har forbundskansler Olaf Scholz vendt op og ned på årtiers tysk udenrigspolitik og kastet sit land helt og fuldt ind i kampen mod Putins imperialism.

Men liberalismens kvaler vil ikke være forbi, selv hvis Putin taber. Kina vil vente i kulissen ligesom Iran, Venezuela, Cuba og populistene i de vestlige lande. Men verden vil have lært, hvad værdien af en liberal verdensorden er, og at den ikke vil overleve, medmindre folk kæmper for den og gensidigt støtter hinanden. Ukrainerne har mere end noget andet folk vist, hvad sandt heltemod er, og at ånden fra 1989 lever i bedste velgående i deres hjørne af verden. Hos resten af os har den ligget i dvale og er ved at vågne igen.

¹ *Illiberalisme*: en bevægelse mod mindre åbne samfund, hvor befolkningen deltager i valghandlinger, men er afskåret fra viden om dem, der udøver magten.

² Begge lande har i maj 2022 ansøgt om NATO-medlemskab.

BILAG C2

Kasper Støvring: ”Med Ukrainekrigen er liberalismen brudt endegyldigt sammen”.

Politiken. 20.4.2022. Uddrag.

Kasper Støvring er dansk forfatter, foredragsholder og debattør.

Det er ingen nyhed, at liberalismen med krigen i Ukraine er brudt sammen. Rusland invaderer et selvstændigt land og bryder folkeretten, civile myrdes, verdensøkonomien rammes hårdt, og vi vil se sult og andre katastrofer bryde frem.

Der er noget paradoksalt i, at den såkaldte liberale verdensorden, som vi har levet i siden Murens fald, primært har styrket de autoritære regimer.

Især Kina har vokset sig stærk ved at blive integreret i det vestlige frihandelssystem, og den politiske og militære styrke er fulgt efter den økonomiske. Vi har populært sagt selv fodret bæstet. Samtidig har Vesten oplevet de negative følger af globaliseringen: polarisering, ulighed og forarmelse af arbejderklassen. Trump, Brexit og måske snart Le Pen i Frankrig er ikke så meget årsager til den liberale krise, som følger af den.

Det, vi ser i Ukraine, er heller ikke en genoplussen af liberalisme, men først og fremmest af nationalisme. Ukrainerne er nemlig temmelig illiberale i synet på homoseksualitet, indvandring, religiøse mindretal og korruption. Ukrainerne er langt mindre liberale end f.eks. ungarene, viser tal fra World Values Survey og tænketanken PEW.

Endelig gør det meste af verden heller ikke front mod Rusland. Der er ikke engang tale om den frie, demokratiske verden i fælles front mod den autoritære. Man kan frygte, at det snarere bliver Vesten mod resten.

Regler brydes, så snart stormagter har en interesse i det. Selv en liberal stat som USA har brudt de internationale regler mange gange. Det internationale system af stater er anarkisk. Der er ingen global politibetjent at ringe til og ingen global retsstat at appellere til. Hvad gør man så? Man øger sin magt så meget som muligt, og man bruger den magt klogt. Man opruster, og man allierer sig med andre stater, vestlige som ikke-vestlige, demokratiske som autokratiske, der har samme interesse i at inddæmme modstanderne, om det er Rusland eller Kina.

Kender vi den verden? Ja, det gør vi. I 30 år har vi levet i en slags liberal undtagelsestilstand, hvor vi i Vesten har været så stærke, at ingen har kunnet true os. Nu skal vi igen til at lære alt det om stormagtspolitik, vi vidste under den kolde krig.

BILAG C3

Dani Rodrik: ”Den gamle liberale verdensorden er død. Den nye behøver ikke blive grim.”

Berlingske. 18.3.2022. Uddrag.

Dani Rodrik er økonom og professor ved Harvard University.

Ruslands invasion af Ukraine er dødsstødet for den »liberale« verdensorden, der har eksisteret siden afslutningen af Den Kolde Krig.

Den verdensorden, vi nu lægger bag os, hvilede på den præmis, at verden kunne lade økonomiske interesser sprede velstand og begrænse konflikter.

Men hvor det var frimarkedsøkonomer, der formulerede den gamle verdensordens oprindelige narrativ, er det nu andre, der vil forme den kommende verdensorden. Og de maler ikke et kønt billede: En verden med nulsumskonkurrence mellem stormagter, hvor nationale sikkerhedshensyn, en uundgåelig usikkerhed om modstandernes bevæggrunde og fraværet af en global ordenshåndhæver for det meste vil føre til konflikt fremfor samarbejde.

Det ville være frygteligt, hvis dette var det eneste alternativ til de uforløste forventninger fra den »liberale verdensorden«. Men det er det heldigvis ikke. Det er muligt at skabe en fremgangsrig og stabil verdensorden og samtidig være realistisk i forhold til konkurrencen mellem stormagter. Men om vi kan opnå dette, vil afhænge af, hvordan landene forfølger deres nationale sikkerhedsmål, og af de historier, de fortæller om sig selv og deres modstandere.

Man kan mene, at noget i stil med sikkerhedsdilemmaet var i spil i optakten til Ruslands angreb på Ukraine.

Men meget af denne forklaring, og tanken om sikkerhedsdilemmaet i det hele taget, afhænger af, hvordan lande tænker på deres nationale sikkerhedsmål, og hvor effektive deres alternative mekanismer for at opnå dem er.

Lige så vigtige er de historier, som stormagter fortæller sig selv om deres hensigter, og hvordan andre opfatter dem. USAs og Europas politiske beslutningstagere opfatter på den internationale arena sig selv som gode og velmenende aktører. Men når de taler om en »regelbaseret international orden«, glemmer de, at den verdensorden er bygget til at pleje deres egne landes interesser og overser også deres egne overgreb på den.

Denne følelse af exceptionalisme forstærker sikkerhedsdilemmaet, fordi det ikke levner meget plads til andre magters legitime sikkerhedsbekymringer, når vestlige lande øger deres militære tilstedeværelse og udøver økonomiske indflydelse.

Men der er ingen grund til at formode, at sikkerhedsdilemmaet ikke kan tæmmes. Det er muligt for stormagter at have nationale sikkerhedshensyn, som ikke er så offensive. Det er også muligt for dem at kommunikere deres intentioner og betænkeligheder bedre for at mindske misforståelser og opnå en grad af samarbejde. Den nye verden behøver ikke at blive grim.

BILAG C4

Regeringens sikkerhedspolitisk analysegruppe: ”Dansk sikkerhed og forsvar frem 2035”

Forsvaret.dk. September 2022. Uddrag.

Analysegruppen har udarbejdet en faglig analyse af den udenrigs- og sikkerhedspolitiske situation frem mod 2035 samt identificeret de udfordringer og konsekvenser, som den kan medføre for hele kongeriget og Forsvaret.

Ruslands invasion af Ukraine er en skelsættende begivenhed i europæisk sikkerhed. Invasionens demonstration af Ruslands vilje til at bruge militær magt i kombination med Ruslands klart udtalte hensigt om en radikalt ændret europæisk orden udgør en væsentlig trussel mod selvsamme orden og derfor mod Danmark. Særligt i Baltikum betyder de korte afstande og den forbedrede russiske militære adgang til belarussisk territorium, at den russiske evne til hurtigt at indtage dele af eller alle tre baltiske lande med henblik på at teste Alliancens solidaritet og villighed til at føre storskala-krig stadig vil udgøre den væsentligste trussel mod NATO frem mod 2035.

Der er ikke i dag tale om en eksistentiel sikkerhedspolitisk trussel mod Danmark – det vil sige konkrete militære trusler mod rigets sikkerhed, suverænitet og territoriale integritet. Men fordi Danmarks sikkerhed som småstat er tæt forbundet med den europæiske sikkerhedsorden, herunder ikke mindst som følge af NATO’s artikel 5 – den såkaldte musketered¹ – er situationen af en så alvorlig karakter, at den fordrer en gennemgribende genvurdering af dansk forsvars- og sikkerhedspolitik. Truslen fra Rusland bliver derfor på mange måder dimensionerende for dansk forsvars- og sikkerhedspolitik.

Et lyspunkt i de mørke fremtidsudsigter er den styrkelse af EU og NATO, som Ruslands angreb på Ukraine har udløst, herunder Finland og Sveriges NATO-ansøgning og Danmarks ophævelse af forsvarsforbeholdet.

Derudover er Rusland politisk blevet den mest isolerede stormagt på den globale scene. Økonomisk vil tabet af Ruslands største eksportmarked i form af EU begrænse vækst og velfærd i mange år. Ruslands store naturressourcer og industrielle base vil dog sammen med den fortsatte globale afhængighed af fossile brændstoffer betyde, at økonomien næppe vil bryde sammen.

---

¹ NATOs artikel 5: princip om at et angreb mod et eller flere af Alliancens medlemmer betragtes som et angreb mod dem alle.

Bilagsoversigt

Fællesdel

- 1a: Tabel 1: World Bank og Sipri.org. 2022.
- 1b: Tabel 2: Surveybanken. 2019.

Delopgave A: Danskernes klimaholdninger og klimaadfærd

- A1: *Anna Fenger Scheffe: "Ekspertes til regeringen: Borgerne skal tænkes ind i klimapolitikken"*.
Ugebrevet Mandag Morgen. 1.5.2022. Uddrag.
- A2: Figur 1: Concitos Klimabarometer. 2020.
Figur 2: Concitos Klimabarometer. 2020.
Tabel 1: Statistikbanken. 2022.
Figur 3: Concitos Klimabarometer. 2020.
Tabel 2: Surveybanken. 2019.
- A3: *TV2 Nord. "Direktør utilfreds med ekstra afgift"*.
19.3.2022 (videoklip)

Delopgave B: Fattige børn i Danmark

- B1: Figur 1: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. 2022.
Figur 2: VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd. 2022.
Tabel 1: Skolebørnsundersøgelsen. SDU. 2019.
Tabel 2: Egmont Rapporten. 2021.
- B2: *Maple: "En opvækst i økonomisk fattigdom"*.
2021.
- B3: *Alex Vanopslagh: "Tre sandheder om fattigdom og kontanthjælp"*.
liberalalliance.dk. 2.6.2021. Uddrag.

Delopgave C: Ruslands invasion af Ukraine

- C1: *Francis Fukuyama: "Putin fører krig mod den liberale orden" og "Ukraine-krigen kan redde liberalismen"*.
Kristeligt Dagblad. 10.3.2022. og Berlingske. 2.4.2022. Uddrag.
- C2: *Kasper Støvring: "Med Ukraine-krigen er liberalismen brudt endegyldigt sammen"*.
Politiken. 20.4.2022. Uddrag.
- C3: *Dani Rodrik: "Den gamle liberale verdensorden er død. Den nye behøver ikke blive grim."*
Berlingske. 18.3.2022. Uddrag.
- C4: *Regeringens sikkerhedspolitisk analysegruppe: "Dansk sikkerhed og forsvar frem 2035"*
Forsvaret.dk. September 2022. Uddrag.